

MAGYAR-ROMÁN SZEMLE.

SZERKESZTI: MOLDOVÁN GERGELY.

CLASSICUS ELEMEEK A ROMÁN NÉPKÖLTÉSZETBEN. (VERGILIUS ALVILÁGA).

(Folytatás.)

Buffon¹⁾ azt mondja: „le stil ce'l homm.“ Ezt a mondást tágabb értelemben alkalmazva, mondható, hogy „az irodalom a nemzet“; annál is jogosabb e feltevés, mivel általános az az elv is, hogy az a nemzet, melynek irodalma nincs, nem él s az a nemzet, melynek irodalma megszűnt lenni, meghalt. Valamint az irány az egyének belső világát tükrözi vissza, úgy ismerjük meg irodalmából a nemzetnek szellemi képességeit, belső világát; hiszen az irodalom a nemzet szellemi termékeinek akár írásban, akár élőszóban, összességére; az irodalom szorosan van összeforva az illető népnek kül és beléletével és, a mennyiben az irodalom az illető nemzetnek haladásától és kulturális fejlődésétől függ, annyiban másrészt az irodalmi termékek is reányomják amarra szellemük jellemző bélyegét.

A milyen szép népköltészeti hagyománya van a románoknak, ép oly zsenének mondható irodalma más tekintetben; a komoly tanulmányozás és kutatás nagyobbára történelmi adatokra szorítkozik és jóformán csak a bukuresti tud. Akadémia megnyitásával veszi kezdetét (1867). És a ki a románok szellemi hátramaradásának okait kutatja, arról fog meggyőződni, hogy az nem tudományos foglalkozás iránti közöny terhére rovandó; hanem tetemes részben a tudomány terjesztésére hivatott tanerők és közegek hiányában rejlett és rejlik most is.

Ez a baj a tanügy mostoha multjából származik, mely a tudományos hala-

dás ösvényéről sorsüldözte okok miatt lemaradván, az őket megillető állást visszafoglalni törekvő utódokra kettős feladatot hagyott örökül a mullasztottakat helyre-pótolni és így a tudomány jelenlegi színvonalára állani és ezen az elfoglalt alapon teljes önállósággal tovább haladni.

Nem egy szakban történtek már kísérletek, sőt örvendetes haladásról tanuskodó lépések a cél felé; de vannak tudományágak, melyek alaposabb művelésre várnak, ilyen a class. philologia tanulmányozása is, a mi csakis a mostani középiskolai rendszernek teljes felforgatásával a francia rendszerü college. és lyceum-ok kellő bővítésével válnék lehetségessé.

Visszatérve a román népdal inspirációjának kérdésére, vessük fel még egyszer, hogy honnan nyerhette tehát, hanem a rómaiaktól, ama inspirációt, mely, mint a cseh és cigány nyelv a zeneképesség, vele született?

Cantemir, a történelmi adatok gyűjtésében és feldolgozásában érdemesült de naiv szószármaztatásairól ismeretes román fejedelem doina (=dal, népdal) szót dák nyelvből eredőnek mondja; szerinte „doina“ volt a harez istene és a kifejezés „praepontur cunctis, quae fortiter in bello referunt canticis“. Theopompus, Krisztus előtti negyedik század derekán élő író pedig azt írja, hogy:

— Γέτας κιδάρας ἔχοντες καὶ κιδαρῖνοντες τὰς ἐπιχοινωνίας ποιῶναι¹²⁾.

Roesler „doina“ szót dák maradvány-

¹²⁾ Descriptio Moldaviae, edid: Papiu, pag. 141.

¹³⁾ Theopomp fragmenta, Didot kiad. pag. 244. töredék.

¹⁾ Buffon, Sur le style.

nak itéli. És csakugyan ha fontolóra vesszük a rómaiak életfeladatát, mely Vergilius szerint (Aen. VI. 847. v.)

„Eseudent alii spirantia mollius aera
Credo equidem, vivos ducent de marmore

[vultus,

. Orabunt causas melius, caelique meatus
Describent radio et surgentia sidera di-

[cent :

Tu regere imperio populos, Romane,

[memento,

Hae tibi artes erunt, pacique imponere

[morem,

Parcere subiectis et debellare superbos!“

ha másrészt figyelembe vesszük, hogy a rómainak boldogsága alapját eme felfogás tette:

„Beatus ille, qui procul negotiis
Paterna rura bobus exercet suis“,

és ha tulajdonitunk némi befolyást a dákok, géták jelzett költői inspirációjának, hajlandók vagyunk hinni, hogy e hajlam a román népben nem latin, hanem más, és hihetőleg géta, dák, vagy thrák eredetű.

Figyelemre méltó jelenség, hogy főleg a latin vallásos költészet termékei u. m. a nenide a szokásos szertartásokkal együtt, hogy a Vergilius által Aeneisének VI. énekében oly gyönyörűen tolmácsolt és a római polgárnak nemzeti büszkeségét felébresztő, tulvilági életről szóló hit, hogy a rómaiak temetkezési szertartásai, daczára a keresztény vallás ama törekvésének, mindent lerombolni, a mi pogány, s ama törekvése daczára is, hogy ahol ezt tenni nem lehet, a keresztény vallás elveihez alkalmazza a pogányok ünnepeit, szertartásait; mindazonáltal még ma nap is szájról-szájra keringenek azok a román népnél. És hogy ezekből mai napig sem tudott kibontakozni és a haladás zászlaja alá sereglenni, egyrészt vallásos meggyőződése okozza, mely annyira sajátja, hogy már teljesen vérévé vált, másrészt pedig nehogy a hozott ítélet tulzottnak tűnjék fel, magam helyett Bogdán János ¹⁴⁾ szavaival fogok élni, ki azt írja, hogy oka nem „fabuloasa iubire și corbi-

coasa ținere a Românului la tot ce-a primit dela părinții și strămoșii săi: limba credința, datine, port ș. a. mint azt Densusan állítja¹⁵⁾, hanem »lipsa de cultură mai înaltă, ce-o constatăm în tot timpul istoriei noastre până azi, a fost cauză ce ne-a făcut să păstrăm, împreună cu celelalte manifestări ale individualității noastre naționale, și limba noastră mai ferită de influențe străine; lipsa de dezvoltare intelectuală mai înaltă în toate părțile locuite de români etc.«

Ezt az őszinte okot tartom én is a valódinak, azzal szemben, melyet Densuşian Áron, „Istoria limbei și literaturii române“ ezimű munkájában (cap IV.) oly önérzettel hoz fel érvül, t. i. hogy a román nép ritka odaadással és makaességgel ragaszkodik mindahhoz, a mit őseitől örökölt. Azt hisszük, e tekintetben egy nép, egy nemzet sem képez kivételt, s még a buta eszkimót is csak vére árán lehetne ősi szokásaitól megfosztani.

A vallásos hitre vonatkozó és átöröklött népköltészeti termékek sorozatából ez alkalommal csak azon fajokkal foglalkozunk, melyek Vergiliusnak az alvilágról és tulvilági életről szóló tanának feltüntetői, értem a „bocet“-ot és a „colindă“-t.

Mi a bocet?

A bocet¹⁵⁾ a legrövidebb magyarázat szerint nem egyéb, mint a rómaiaknál annyira elterjedt naeniae, melyek a görögöknél is ismeretesek voltak ἄνεμια név alatt.

Hogy e naeniae valóságos költemények voltak, tudjuk Festus irataiból, ki ugyanis azt írja (naenia est carmen, quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam¹⁶⁾).

E gyászénekeket (sirató-énekek) a halott siratására fogadott és fizetett asszonyok énekelték.

Ezen asszonyok, kiknek a siratás ugyszolván kenyérkeresetük volt, tájékozást szerezve a halottnak körülményeiről,

¹⁵⁾ Egyedüli szakmunka e tárgyban: Datinele poporului român la înmormântări, Teodor Burada. Jassi, 1882. Tipogr. naț.

¹⁶⁾ De significatione verborum. Odofr. Mueller Lipsiae, 1739, p. 161.

néha bámulatos ügyességgel rögtönözték e gyászénekeket. E nők a halotti menetek is kiegészítői voltak (*praefficiae*) s kötelességük volt hajukat tépve, arcukat marezangolva jajveszékelní, szóval az érzés hurjait pengetni. [In funere praefficiae multo et capillos scindunt et clamant magis . . .].

A római népnek ezen általánosán elterjedt szokása az olaszokra is átszármaszott s majd *voceri*⁷⁾, majd *lamenti* néven fordul elő s átszármaszott a románokra is, kiknél ezen sirató énekek elnevezése „bocet“, e szomorú tiszteltetés asszonyoké pedig *bocitoară* s tisztjök a lélek elszállása után nyomban kezdődik.

A siratót úgy kezdik, hogy a halottnak kiabálják nevét (*extremum affari*) s erre jajgatva mondják: „Ugyan miért távozol körünkől, ugyan erősen megharagudtál mireánk stb.“. mire aztán 3-szor napjában monoton hangon bocet-ot énekelnek, ugyszintén gyászmenet alkalmával is. Egyes vidékeken, nevezetesen az erdélyi részeken, ezek a siratók zárószavai, „*nenó, nenó, nenó*“¹⁸⁾, mi hihetőleg *nenia* szóra vezethető vissza.

Míg a rómaiak jajveszékeldő fizetett öreg asszonyok voltak, a románoknál közönségesen a rokonságból kerülnek ki s ha olyan a rokonok közt nem akad, a felfogadott nőt gyertya, kalács és hasonlókkal elégitik ki, de pénzzel soha.

E sirató-énekek a román nép temetési szertartásainak kiegészítő részét képezik, szájról-szájra, nemzedékről nemzedékre terjednek és a philologusra nézve is érdekesek, a mennyiben konkrét feljegyzések híjában sejtetik, hogy minők lehettek a rómaiakéi.

Egy ilyen bocet valamint egy *colinda* sajátos módon őrizték meg a Vergilius alvilágáról szóló hitet.¹⁹⁾ S vajjon e népköltészeti termékek fordítását képezik Vergilius VI. énekének? Vala-

7) Hihetőleg innen származik a román bocet is, a b és v váltakozása ismeretes, így *Septembre*, rom. *Septemvře* etc.

18) *Antifele Románilor*, Buda, 1825. II. p. 214.

19) »Strigatul zorilor« című halotti énekek is őriznek ilyen adatokat.

mint Vergilius Theokritos pásztordalait szabadon utánozta s ha egyes kisebb részeket vesziünk figyelembe, fordította is: úgy dolgozta át a népszellem e tárgyat saját felfogása szerint. Vergiliusnak *classicus* nyelvezetét, költői rajongását, élénk színű ecsetelését a népnyelvnek folyékonyasága, rim és rythmus zengzetesége váltja fel, a gyönyörű hasonlatok s az előadás egyéb szépségei eltűnnek; s habár tudjuk, hogy Vergilius a népszerű hangulatnak elég szerencsés kifejezője eclogáiban, s habár azt is tudjuk, hogy Horatius itélete „*molle atque factum Vergilis annurunt gaudentes rure Camoenae*“²⁰⁾ mindazonáltal nem egyszer és épen a VI. énekben, szálja meg a költői ihlettséggel párosult rajongás és bölcsészeti definitiókban bocsátkozva, oly magasan szárnyal, hogy egy bölcsészeti rendszer hívét látjuk benne.²¹⁾

A lélek, kibontakozva gyarló porhüvelyéből, mely az életben kötve tartá, megkezdí nagy tulvilági útját s mintegy borzad e nagy uttól. A hátramaradtak ennek tudatában biztatólag és utbaigazitólag bátorítják: ²²⁾

Pas, suflete, pas,
Du-te făr' necas,
Pân vei truce tu eu dare
Cele grele 7 vame,
Ține dragă sufletele
Drumul înainte,
Pân' vei ajunge,
Unde se înfrânge
Drumul jumătate,
Ce locuri desperte,
Acolo se stai
Și seamă sã ai,
Cã-i vedea o salcã
Maro și înaltã . . .

Itt azon vám értendő, melyet egy a görögöknél, mint a rómaiaknál minden

²⁰⁾ Horatius. sat. I. I. 10.

²¹⁾ Aeu. VI, 724—740 stb.

²²⁾ Bocet. Transilvania, 1882, p. 121. közl. Mangiuca Simon, kinek szavaiból az tűnik ki, hogy az általunk kimutatandó eredményt nem is sejtí, valamint nem is sejtí az alábbi *colindával* való összefüggést, Marienescu Atanaz, Gulescu és Schuller még nem ismerik o költeményt, mert cikkekben nem teszn ek említést róla.

lélek lerótt Charon révésznek a Styx vizén való átszállításért. E pénzt a halottnak kezébe, vagy szájába tették:

Ez a szokás a rómánoknál még ma nap is gyakorlatban van. A mai román népnek hite szerint a boldogság hónapig 9 vám van, s minden vámnál rémadakok állják útját a vándorléleknek s a életben elkövetett súlyos bűnökkel vádolva követelik a kísérő angyaltól kiadatását.

Hogy szabaduljon a szegény lélek amá súlyos bűnök következményeitől, az örök kárhozattól: a román nép, jelesen az asszonyok gondoskodnak az elhalálozottak lelkéről, 9 pénzdarabot (rendszen krajczárt), 9 kalácsot és 9 viaszgyertyát tévén következő szavak kíséretében a koporsóba:

„Uram fogadd a mentőangyal számára“, avagy: „Uram fogadd a vámosok számára“.

A lélek az egyes vámokhoz érkezve, minden vámnál fizet 1 pénzdarabot, egy kalácsot, meg egy viaszgyertyát, megvesztegetésül. A 9 szám szoltében elterjedt, így pl. a „Strigatul zorilol“ féle halotti énekben is, a közönséges mesékben is ez fordul elő. A magyar „hatedhét országban túl“ féle szólásmódot a román nyelv így fejezi ki „peste noue (9) mări și noue (9) țeri.“

Minden esetre sajátságos tehát itt a *hetes* szám s valószínűleg a magyar szomszédság vagy együttlakás befolyásából eredhet.

Vergiliusnál is szoltében találkozzunk a 9-es számmal, így pl. VI. 439. noviens Styx interfusa; v. 596: novem cui ingera corpus porrigitur etc.

(Végző köv.)

Putnoky Miklós.

BCU ROMÁN SZAVAK A MAGYARBAN. 1)

buruján, Erdélyben mindenütt hallható. Rom. *buruiană*, herbe, mauvaise herbe; burján, gyom, dudva; herba inutillis; egyáltalában ember által meg nem ehető növény (Budai Lex.); menj. szedj a disznónak burujánt.

fičsor (László Géza, Szilágyság); fiu gyermeknek való csizma. Rom. *fičior* legény-ember.

gérzsa (Križa: Vadrózsák; 500) mankó. Rom. *cârjă*, crosse, béquille; általában fenn meghajított bótot jelent; innen hívják a püspöki bótot: *cârjă episcopescă*.

kaliba (kajba, kajiba), Erdélyben közhasználatú. Rom. *colibă*, cabane, chaudiere, ó-szl. koliba, tugurium; az új szláv nyelvekben általános.

korturár, (Erdélyben mindenütt használják); rom. *cort*, tente, pavillon, banne, paraphuic; *κόρτη*, *κόρτις*; tentorium tabernaculum; sátor, *corturar*, sátorban

lakó, sátoros. Leginkább a sátoros cigányokat nevezik így.

kotyecz (Szilágyság; László Géza); rom. *coteț*, disznó-ol.

matánycá, (közkeletű); rom. *mătanie*; prosternation, genuflexion, penitence; *ματάνια* (Cihac Dict.); poenitentia, profunda corporis inclinatio; földig való lehajlása a testnek, (Budai Lex.) Matányát csinált előtte, mintha éppen Isten lett volna. Matányát csinál, mintha oláh volna

míringyá, (László Géza Szilágyság) utraváló; rom. *merinde*, a latin merendából; viaticum, reisebrod.

morgyál, (moritol), meghal, kimulik (tréfásan); a Szilágyságban. Rom. *mor* (-ire, it).

pene-lumé (Kolozs, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos). Jelentése *soha*, vagy mig a világ világ lesz. Rom. *până-i lume*.

papuczán (László Géza Szilágyság) két águ bot, melynek egyik ága sokkal kisebb. Ezzel hozzák haza a szegény em-

1) I. a 2. 3. 4-ik számot.

berek nyúlábba a fát az erdőből. Rom. *păpușan*, az előbbi jelentéssel.

papusál (Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos, Kolozsmegyék); egy esomóba köt, esomagba összeköt; dőhányt papusál. Rom. *păpușă*, esomó, buba.

pászma (László G. Szilágyság, Torda-Aranyos, Szolnok-Doboka, Kolozsmegyék) matring, rom. *psmă*, écheveau; fasciculus, strehne (Bud. Lex.) De jelent részt, táblát. A kapálók, aratók mondják: Én pászmámat, részemet) leáratom, megkapálom; vagy: jó nagy pászmát (táblát, részt) arattunk le.

pászura (Erdélyben közhasználatban van); falco albicilla, aquila (Cih.) aquila; sas; adler (Budai Lex.); rom. *pajură*, sas, kétfejű sas, ezimer. A magyar ezen utóbbi jelentéssel vette át. A forradalomban általános volt a hit, hogy az alkotmány ellen lázadó románok, (a tribunok és az egyes harczólok) Bécsből *pajurákkal*, császári ezimerekkel, kétfejű sassal, mintegy jogositvánnyal voltak el látva. A román ember a császári két fejű sasos ezimert *pajurának* hívja.

picsóka (László G. Szilágyság); *Holianthus tuberosus*; napraforgóhoz hasonló növény, a melynek földalatti ptyókaszere gyümölcsét enni szokták. Rom. *picioică*.

puju-mámi, Erdélyben mindenfelé divatozik. Kényesztető jelentésű. Az anyának kedvenc, elkényesztetett gyermekét értik alatta. „Nem szabad bántani, mert puju-mámi gyermek”. Rom. *puicul mamii*; *puia*, artikulálva *puiaul*, fiokát, csirkét jelent mamá anyja, anyának a fiókája.

pupuza (László G. Szilágyság); bubos (büdös) banka. Rom. *pupăză*, huppe, puput, une sorte de gâteau; ol. *bubula* (Cih. Diet.)

reșnyice (Erdélyben közhasználatban van); rom. *rășniță*, moulin à bras (Cih. Diet). Kis őrlő, melynek felső kőkerékét kézzel hajtják, leginkább sót és kukoriczát őrlnek vele.

stnáj (Erdélyben közdivatu). Biztató felhívás: tovább, nősza, rajta; -még elébbre. Rom. *și mai, și mai încolo*, továbbra is.

stráicza (Torda-Aranyos, Kolozs, Szolnok-Doboka m.) tarisnya. Rom. *straiță* ugyanazzal a jelentéssel.

szumán, szukmán, (Szolnok-Doboka, Kolozs, Torda-Aranyos megyék); habit de paysan en drap ordinaire, espèce de manteau, de paletot (Cihac Diet.) A szó előfordul minden szláv nyelvben. Rom. *suman*, *sucman*, szokmány, ezondra sagum; ein grober bauernrock. (Budai Lex.)

trékut, mondani szokták, mikor valaki valamivel elkésett; véget is jelent. A halálos betegről mondják: „annak már trékut”. Forgalmában van Erdélyben mindenfelé. Rom. *tree* (-ut), halad, arra még jár, mulik; átmegy, megjár; trapieci, passer, traversar, parcourir, transférer, fuir venir, expirer, cesser. (Cihac Diet.)

vájlogat (Erdély); rom. *vai!* jaj! *vai de mine!* jaj nekem! „Ne vájlogass, (jájgass) már annyit”.

vajnyik (közdivatu); vaillant, va-leureux, brav, fort, gaillard (Cih. Diet.) Rom. *voinic*, bátor, vitéz, erős.

zama (Kolozs, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos); „egy kis zámánál ma egyebet nem ettem.” Rom. *zamă*, lé, leves; jus sauce; ζωμός, succus.

zsitar (Kriza: Vadrózsák 524, Székelység); határpásztor. Rom. *vitár* (népiesen jitar; a kezdő *v*, ha utána *i* hangzó következik *j* (zs)-be megy át.

Moldován Gergely.

MAGYAR SZAVAK A ROMÁNBAN.*)

canariicu (Szilágyság; Tribuna 1890. 86. sz.); magy. *kanális*.

căvaciu (căoaciu) (Szilágyság; Tribuna 1890. 86. sz. Szolnok-Doboka, Kolozsmegyé), magy. *kovács*.

cazan (Maxim: Gloss.); magyarul *kázan*.

cealmă (Maxim: Gloss.); magyarul *csalma*.

ceanae (cean); (Maxim: Gloss.); magyarul *csolnak*.

* Lásd a 3. és 4-ik számot.

- cegă* (Maxim: Gloss.); magy. *csiga*.
Cendeș (Szilágyság; Tribuna 2890. 86. sz.); magy. *Csendes*, ökör és tehén név.
chedve (Szolnok-Doboka, Kolozsm.); magy. *kedv*. Ebből lesz: *chedvês*, *chedvelese*.
chepeneag (Bihar; Erdélyben Convorbiri Lit. XX. 1006.); magy. *köpenyeg*.
chetreț (Szolnok-Doboka, Kolozsm.); magy. *ketrecz*.
chiuzluitură (Fogarasi: Káté 29. l.); magy. *közlés*.
ciampaș (Szolnok-Doboka, Kolozsm.) magy. *csámpás*.
ciled (Convorbiri Lit. XX. 1007. Kolozsm.); magy. *cseléd*.
ciocan (Szolnok-Doboka, Kolozsm.; Szilágyság, Tribuna 1890. 87.); magy. *csákány*.
ciocla (Maxim: Gloss.); m. *csáklya*.
cioclaș (Maxim: Gloss.) m. *csáklyás*.
ciorbă (Max. Glossariu); magy. *csorba*.
ciotoc (Szolnok-Doboka, Kolozsmegyék); magy. *csatak*.
ciotocoș (Szolnok-Doboka, Kolozsm.); magy. *csatakos*.
cipor (Szilágyság; Tribuna 1890. 87. sz.); magy. *csupor*.
ciubër (Szolnok-Doboka, Kolozsmegyék); *cibar*, *cimbär* (Maxim: Gloss); m. *cseber*.
ciudă (Maxim: Gloss) m. *csuda*.
ciup (Szilágyság, Tribuna 1890. 87. sz. Szolnok-Doboka, Kolozsmegye); magyarul *csup*.
ciupoș (Szilágyság; Tribuna 1890. 87.); magy. *csepüs*.
ciurbirău (Szilágyság; Tribuna 1890. 87. sz.); magy. *csürbiró*.
ciurdaș (Szilágyság; Tribuna 1890. 87. sz.); magy. *csordás*.
ciuroiu (Bihar, Convorbiri Lit. XX. 1007.); magy. *csorgó*.
ciuruia (Viski: Psaltirea 78. l.); m. *csorog*.
cobărlău (Szilágyság, Tribuna 1890. 87. sz.); magy. *kobortó*.
- cocardă* (Maxim: Gloss.); magyarul *kokárda*.
cociș (Maxim: Gloss.); magy. *kocsis*.
cocoș (Tribuna, 1890. 87. sz. Erdélyben mindenütt); magy. *kakas*.
colceag (Maxim: Gloss. 1895); magy. *kolesag*.
colop (Convorbiri Lit. XX. 1008.); magy. *kalap*.
comintău (Erdélyben mindenütt, Tribuna 1890. 87. sz.); magy. *komenczió*.
comintăuș (Tribuna 1890. 87. sz.); m. *komencziós*.
copce (Erdélyben mindenütt, Tribuna 1890. 87. sz.); magy. *kapocs*.
corfă (Szilágyság, Tribuna 1890. 87. sz.); magy. *karfa*.
corșag (Szolnok-Doboka, Kolozsmegyék); magy. *kórság*.
corț (Szolnok-Doboka, Kolozsmegyék) magy. *korcz*.
cortaciu (Szolnok-Doboka, Kolozsm.) magy. *kartács*.
corțălese (Szolnok-Doboka, Kolozsm.); magy. *karczol*.
corțălaș (Szolnok-Doboka, Kolozsm.) magy. *karczolás*.
coș (Tribuna 1890. 87. sz. Szolnok-Doboka, Kolozsmegye; magy. *kas*, rendszerint csős-kukoriczát tartanak benne.
cosoș (Szolnok-Doboka, Kolozsm.); magy. *koszos*.
crișteiu (Maxim: Gloss); magyarul *kristély*.
cufăr (-ită) (Tribuna, 1890. 97. sz.); magy. *kufár*.
culduesc (közkeletű; Szolnok-Doboka, Kolozsm.); magy. *koldul*, már a régiségben is előfordul (Viski: Psaltirea 37, 109. l.)
curt (Szilágyság, Tribuna 1890. 87.) magy. *kurta*.
cutrulușec (Szilágyság; Tribuna, 1888. évf. 50. sz.); magyarul: *kotor*.

A ROMÁN NÉP HITVILÁGÁBÓL.

(Folytatás).

Frumoase-lo (frumos, frumoasă = formosus (a) = szép; lo = több. nőn. ért.) név alatt a román nép, Moldovában nymphákat ért, a hogy magát Cantimir Demeter kifejezi «nevesto de văzduh» levegőbeli menyecskeket, a kik gyakran megszeretik az ifju szép legényeket. Mikor az ilyen fiatal legényeket valamely gyengeség, betegség éri, azt hiszi a nép, hogy Frumoasák által vannak meg-rontva azért, mert a beteg legény más szerető után nézett.

Más versió szerint e név alatt 9 gyönyörű leány létezik, kik éjszakának idején elhagyják a havasok csúcsait, örökös lakhelyüket, szép holdvilágos éjjelen tánczolva haladnak a gyepen; majd szárnyra kelnek és dalolva repülnek a szomszédos faluk felett. Utjukban kalauz vezérli. Öregok beszélnek, hogy ők gyakran gyönyörködve hallgatták éjjelenként a Frumoasák énekét, a mint házaik felett átrepültek.

A kalauz rendszeren valamely flótás, hegedős, furulyás, vagy népénekes. A kalauz kilencz évig áll ezen szellemek szolgálatában, énekel nekik és minden szerelmi kalandjukban részt vesz. Ezen kalauz minden évben mást-mást szolgál, kilencz év után, mikor mindeniket kiszolgáltta, ajándékol hegedűt kap s a hegedűművészek hatalmát nyeri el, vagy valamely művészi tulajdont sajátit el hűségese szolgálatának megjutalmazásául.

Innen mondja a román nép híres énekeseiről azt, hogy a Frumoasák szolgálatában voltak, s azért tudnak olyan szépen énekelni.

A Frumoasák is különben levegőbeli gonosz szellemek. Az embereknek ellenségei; az emberi testben bizonyos szaggató fájdalmat idéznek elő, a mely a nép hito szerint akkor áll elő, mikor valaki rossz helyen fordul meg, nyugszik vagy meghál, a hol e szellemek megfordultak már.

Azonban a szellemek nem okoznak mindig feltétlenül roszt. Mint említettük, néha szép ifju legényekbe, különösen pásztorokba beleszeretnek, a kiknek csak akkor okoznak roszt, hogyha hozzájuk hűtlonok lesznek.

A Frumoasák által okozott testi bántalmak ellen szintén sok a ráolvasási formula.

Egyáltalában majdnem minden ráolvasás ezen gonosz szélbeli szellemekkel foglalkozik, a bajt rendszerint ezek okozzák. Ám álljon itt mutatóványképen egy részlet (lásd Muz.-Egyl. kiadv. V. k. II. füz. 99. lapja.):

. . . Elindult N. a háztól
Terített asztalától,
Utra ösvényre
Vigan és ópen,
Pirosan, kövéren . . .
De midőn ő kelme
Utnak, ösvénynek közepén lenne,
A Vintoasák és Frumoasák
Szemben jöven, megtámadták.
Leütötték,
Földroverték,
Szemét porral behintették.
Szemevilágát elvették.

Ugyancsak a macedonai románoknál is megvan a Frumoasákban való hit, a hol Mușatilo, Albile néven is ismeretesek. Egy macedonai író szerint ott Albile (fehérek) Mușatilo (Frumoasele, szépek) név alatt bizonyos titkos lényeket értenek, a melyek éjjelnek idején járnak, a házakat megkerülik, meghuzódnak az ereszek alatt. Az embereket különféle betegségekkel látogatják meg.

Egy másik író szerint a Mușatilo és az Albile nevű gonosz szellemek rendszeren valamely tagnak megbénítását okozzák. Lakásuk az ég alatti levegő; szeretik a házak ereszeit, a temetőket, a tavakat, valamint a berkeket is. A macedonai fogalmak szerint a szellemek

eltemetett gonosz emberekből lesznek. Innon azt mondják, hogy ruhájuk az a fehér gyolcs, a melyben el lettek temetve.

Macedoniában ezen gonosz szellemeket még a következő neveken is ismerik: Dzâne, Dulfo. Arghiando, Samove stb. Mind a szélben járó szellemek ezek, a melyek voltaképen az Albe, Musate variánsai. Ezek összefüvve leginkább a ház ereszből lesnek az emberekre. Az anya mikor gyermekét átkozza, azt mondja: Üssön meg a csepegés! azaz a csepegésben lakó gonosz szellem. Ha valaki valamely testrészének bénaságában szélütöttségben szenved, azt mondják róla, hogy a «l'agudi kicuta», megütötte a csepegés. A szembeteges nők, vagy egyáltalában, ha valamely rhumatikus bántalomtól szenvednek, orvosságot rendszeren (la fântâna. Dzânelor) a Dzânák forrásánál keresnek különféle varázslati fogásokkal, ráolvasásokkal. Ime az eljárás:

Nagy Csütörtöktől Szent-Kereszt napjáig a beteg nő, több egészségesnek társaságában, kétszer hetenként ellátogat a fennebb említett forráshoz, mely a várostól (Perlope, Macedoniában) három negyed órányira fekszik. Hajnalban indulnak el, fejükön fehér kendő; enni valót is visznek magukkal. Husz lépésnyire a kuttól megállanak, felső ruháikat levetik, nagy csendben a forráshoz közeledvén, azt körüljárják és mondják:

Fehérkék és szépikék! (Albele Musatele)
Fehérkék és Édeskék! (Albele Dulfole)
Szűz Mária fordítson titeket a jóra
Hogy nekünk megkegyelmezzetek:

Mik vak tyúkák vagyunk;

S nem tudjuk, hová lépünk?

A mit elvettetek tőlünk, hogy adjátok

[vissza:]

S a mit adtatok, hogy vegyétek vissza;

Mert nem tudunk túrni,

Megkeresztelt keresztény nők vagyunk!

Ezután megmosdanak s kevés vizet isznak háttal a kút felé. Mindenik dob a kútba egy-egy ezüst pénzt, kalá-

csot, sárga viaszgyortyát, néhány virágot s néhány szál gyapotot, azután hazatérnek.

Az írók egyaránt abban a véleményben vannak, hogy a macedoniai mind ezen gonosz szellemek a Jelo-k, Frumoasă-k vagy Dinsák.

Hanem nemcsak az eddig érintett elnevezéseivel találkozunk ezen gonosz szellemeknek. Ezekon kívül a román nép-nél halljuk még a következőket is: Soimane, Măiestre, Milostivo, Fetele codrului, Zine, Bune.

A Jelo-k különböző elnevezései között a Soimane is csak egy váriáns. Soim annyit jelent, mint sólyom; soiman; nagy vagy hatalmas sólyom; soimano nőnemű többes. A román nép a sólyom repülését a legsebesebbnek tartja; repülni, mint a szél, vagy mint a sólyom, majdnem egy fogalmat fejez ki. A népköltészetben Alexandri szerint, a sólyom a vitózséget és a gyorsaságot képviseli, jelképezi.

A Soimane-k három nőtestvér, a kik forgószélet, vihart támasztanak s mindazt, a ki nem köp ezeknek láttára, magukkal ragadják a levegőbe. A nép, sokat tud beszélni az ily módon felragadott egyénekről. E név alatt oly levegőbeli szellemek értendők tehát, a melyek nagy gyorsasággal repülnek s vihart támasztanak, épen mint a Vântoasă-k.

Măiestrele (maistru, mester, magister) mesternőket jelent; — mindenféle varázslatban, kuruzslásban; gonosz szellemek, mesterek minden roszban.

A nép hite szerint a Măiestre-k rendkívül szép nők, a kik a mesék hőscével szeretnek időzni. Ezek Nagy Sándor rabszolganői voltak, kik az örökélet forrásból ittak s örökéletűek lettek. A házak ereszeiben szeretnek leginkább lakni.

A román népmesében gyakran találkozunk e kifejezéssel: pasere măiestră, (bűvös madár, mostor-madár, táltos), ez alatt oly madarat értünk, mely beszélni tud, oly szépen énekel, hogy az embereket megbűvöli. Egy mese szerint ez a madár egykor királyleány volt, a

ki beleszeretett fiu testvérébe, megszöktek az atyai háztól, hogy összeházasodjanak. A megszökött leányt egy tündér megátkozta, hogy madárrá legyen, egész életen át énekeljen s így csalogassa magához az ifjakat.

A legnevezetesebb pasero műiastr Árdilandi noven fordul elő a román népmesében, melynek hangja minden földi hangot és zónét fölülmul; jövendöl, belát az emberek szivében és a jövőbe. E madár a tündérek palotájában lakik.

Ezen szellemek rendszerint görcsös bántalmakat idéznek elő, vagy nagy fájdalmakat az egész testben úgy, hogy azok majdnem kiállhatatlanokká válnak. Néhol kelevényeket is bocsátanak az emberi testre.

Igen sikeresnek tartják ezen betegségokkal szemben is a kuruzslást. — Gyógyfűnek a baldrián-fűvet (*Valeriana officinalis*, románul: *odolean*), különösen annak gyökerét használják; a kilyent hord magával, ahhoz azon gonosz szellemek nem közeledhetnek.

Macedóniában mavhistro név alatt kuruzslókat, bűbajosokat őrtenek.

Milostivo (*milostiv*=misericos, *elomons*=irgalmas, kegyelmes, könyörületes) gonosz szellemek, melyek éjjel szoktak kibujni óduikból s repülnek szerteszét a levegőben. Loginkább pünköszt éjjelén hallható borzasztóan csuf énekük. Vannak a kik állítják, hogy látták a szörnyeket; mások éjszakánként a melükön érezték nyomásukat.

Ezek szintén csak a Jelek várián-sai. A Milostivék a varázsköltészetben: Puternice, Viteze, Harnice, Sfinte, Bune, Mari nevek alatt is előfordúnak.

Zine (tündér) ugy nálunk, mint láttuk Macedóniában (Dzine) egy mitológiai fogalom voltaképen. Nálunk ép ugy mint Macedóniában különféle betegségekkel rontják meg az embereket s különféle varázslattal védekeznek az emberek ellenük. Néphit szerint, mely a varázsköltészetben is kifejezésre jut, ezen tündérek «az emberek vérét kiszívják, husát megeszik és erojét elveszik».

Moldován Gergely.

(Folyt. köv.)

AZ AVAS ÉS AVASI NÉPSZOKÁSOK.

A lakodalmi szokások mellett, feltűnően nagy az Avasban a halotti szertartásoknál divó régi szokások.

Itt mindének előtt egy régi szittyá, — mely ugyan az ó-göröggel is közös — népszokással találkozunk. Ez itt a legszélesebb körben van elterjedve és uzusba hozva.

Jordanes szerint Attila halálakor a hunok ősi szittyá szokáshoz híven hajukat levágták, arczukat felhasogatták, hogy a fejedelmet „vérök hullásával“ gyászolják. Az Avasban is, ha egy arra „méltó“ halott van, nemesak a férfiak, mint a régi szittyáknál, hanem a rokonsághoz tartozó nők is hajukat letépdetik, arczukat összekarmolják s ugy gyászolják a halottat; de természetesen ez csak a látzat és szokás kedvéért történik, mert a legtöbb helyen és esetben sem a hajtó-

pésnek, sem az arczkarmolásnak nyoma sincs.

Egyéb tekintetben itt is, miként a mennyegzői szertartásoknál, a legtöbb ó-görög vonással találkozunk.

A halott lelke — a nép közhitelme szerint — három napig a háznak valamely elterjedt zugában tartózkodik, a honnan mindent lát, mindent hall, s így azt is látja és megítélheti, hogy a tett méltó elbánásban részesül-e, vagy nem.

S ami a legényekre a reklamálással — most épp az a feladat vár a nőkre a siratással, kik közül különösen a tiszta, szeplőtlen s így büntelen leányoknak, három napon át, míg a halott a háznál van, *szintén versekben-rimelve* kell az elhunytól megemlékezni, érdemeit dicsőíteni és bűneinek bocsánatát a jó Istentől kérni.

Az első napon a siratást a házbeliok, a második napon a közeli rokonokkal, a harmadik nap az összes rokonok és jó barátok együttesen végzik.

Pénzen fogadott siratók is vannak, épp úgy, mint a régi rómaiaknál, de e szokás az Avasban már elhagyó félben van, az csak ott fordul elő, a hol nincsenek rokonok, vagy a sirást semmi-nemű motivum nem idézi elő.

A siratás 3-szor történik naponta: hajnalban, délben és alkonyatkor, mikor harangoznak a halottért s képzelni lehet, hogy mikor 15—20 nő egyszerre rákezd a sirást, mily zaj van egy ilyen házban, mely sokszor az egész falut elárasztja. S itt nemcsak a vers lényegére, a szövegre, hanem az előadás külső formájára, a színezésre is vannak tekintettel, hogy a sirás meghatározó és megindító legyen, a mi különösen a temetőhöz menetkor szokott legnagyobb mértékben nyilvánulni.

A régi görög ember halottjának szájába pénzdarabot tett, hogy Charonnak az átkelési díjat megfizethesse; az avasi ember is ellátja halottját pénzzel, de azon czélből, hogy a menyország kapujában levő őrt ezzel a maga részére nyerje meg, hogy annál hamarabb juthasson a menyországba. Neki is van tudomása arról, hogy egy mély úr választja el a menyországtól a lelket, melyen egy keskeny palló vezet keresztül, mely különös vonzerőt gyakorol a bűnökre.

Ha a lélek nagymértékben bűnös, többnyire belemerül a mélységbe, a bűntelen azonban keresztül megy a pallón s minden nehézség nélkül a menyországba jut.

A halottat rendszeren ökrös szekeren viszik a sirhoz, a halott rangjához képest két, vagy négy ökrrel. Az ökrök felvannak cziczomázva virágokkal, kendőkkel; mindegyik ökr szarvára egy-egy buzalisztból süttött kőralaku kalásot tesznek; ezzel vannak ellátva a halotthoz vitt kereszték, valamint a gyászlobogók is. A szekeren a halotton kívül helyet foglalnak az összes siratónők, kik a halott eltemetése után a temetőben rende-

sen az összes eltemetett rokonokat is megsiratják.

Temetés után következik a halotti tor, vagy pomána. Ha a halott előkelő volt, akkor a torban részt vesz a pap, meg a kántor is, mely nagy ebéd, nagy vacsorával van összekötve, mikor a halott lelkiüdvéért vagy imádkoznak, vagy énekelnek. A pomána, vagy tor, egyébként a szegények számára van készítve mindenütt, mert akkor osztogatják a szegények közt a meghalt lelkiüdvéért az ajándékokat: ételnemüeket, ruhát, pénzt és módos helyeken házi állatokat is.

Egyházi személyek: pap, kántor, kántor, egyházi stb. edényt is kapnak, rendszeren egy-egy fazekat, vagy korsót; az edényben néhány csepp bort, vagy vizet öntenek azon czélből, hogy a pokolban, vagy a purgatoriumban szenvedő lélek, ha szomjazik, ezzel szomját elölthassa.

Ugyan ezt teszik valahányszor a halottért áldozatot hoznak, mely rendszeren harmadnapra, hathétre s az elhunyt halálnapjától egy évre szokott ismétlődni. Az áldozat különben egy a pománával: misét szolgáltatnak a halottért, összegyűjtik a falu összes szegényeit, megvendégelik őket s ha az illetőknek vagyoni állása megengedi, más ajándékokban is részesítik a szegényeket.

Az ajándékozás különösen nagy szerepet játszik itt. Az elhunytnak legbecsesebb ruháit, legkedvesebb holmijait többnyire a legszegényebb emberek kapják; valamint az ételnemüekből is rendszeren azok kerülnek az asztalra a halotti tor, vagy pomána alkalmával, melyekkel az elhunyt életében leggyakrabban szokott élni.

Viszont a megajándékozott szegény emberré az elhunyt lelkinyugalmaért bizonyos imádságok elvégzése és böjtök megtartása vár, a mire nem köteleztetik ugyan, de ha esetleg azokat el nem végzi, mint méltatlan ember általános megvetésnek lesz kitéve.

Hogy az ajándékozás, illetve az alaminizsnázást oly szorgalmasan üzik az

Avasban, erre nézve az impulzust, a népnek a lélekvándorlásba helyezett hito adja.

Az avasi ember halottja eltemetése után többnyire felszenteli a házát, de azért a legtöbb helyen remegésben vannak, hogy: hátha a lélek a menyben nem nyer helyet s bujdosásra van kárhoztatva.

Megtörténik, hogy a halott sirja felett a temetés után 1—2 napra a föld behorpad, vagy esuszamlás következtében megreped, akkor ez már biztos jele annak, hogy a halott túlvilági állapota nem valami kedvező s készen állnak arra, hogy az nemsokára meg fog jelenni a háznál.

E jeleket aztán egyes imposztor vén anyókák rendszeren felhasználják s különböző-különb-féle módokat eszelnek ki a halott megjelentetésére, mert mindjárt készen állanak a recepittel is arra nézve, hogy lehet a halottat visszatérésre birni.

Természetesen tekintettel vannak ezeknek szövésében a halott egyéni tulajdonságaira, foglalkozására, rangjára, az életben elkövetett egyes különösebb tetteire s mindarra, a mi az általok kiszelt eme eselszövéseknek, a lehetőség látszatát adhatja.

De a legtöbb esetben a halottat annak foglalkozása szerint jelentetik meg és szerepeltetik.

Igy pl. a földmivelő embert rendszeren földjének mesgyéjénél látják, hol a mesgye-köveket visszahordja, a honnan életében jogtalanul elhozta.

Ha pénzt kamatoztatott, az illető adósok házai körül látják bujdosni, mint a kiktől nagy kamatot vett s most e miatt nincs nyugta, azért visszajött, hogy a törvénytelenül tőlök elvett pénzt visszaadja.

Majd az illetőt, volt eselédei nevét kiáltva hallják, kiktől a fizetést megvonta, velök rosszul bánt s most számolni jött velök is.

Megjelentetnek különben ezen anyókák nemesak közönséges, vagy paraszti embert, hanem a faluban elhunyt jegyzőt,

papot stb. Különösen az elhunyt bírákat szokták megjelentetni, mert azt fel sem teszik egy bíróról, hogy valami büntetést el ne kövessen, azért a közhit szerint a a bíróviselt ember egyáltalában nem, vagy csak nagyhezen juthat be a menyországba.

Innen van aztán, hogy egy-egy helyen nem is lehet bírónak való embert találni, hanem hivatalból kell kirendelni a bírót, akkor is a legtöbbje szivesebben megfizetne bármily büntetést csak bírószkodni ne kelljen, mert ezeknek legtöbbje rendszeren úgy gondolkozik, hogy miután mint bírónak okvetlenül bírószkodni kell: hát ha valakit ártatlanul fog elítélni — s akkor a más világon az illető ártatlanságáért, az ő lelke fog számolni.

Egyébként a birói hivatal — mint már említettem — az előkelő gazdagok az ugynevezett *bokotánok*, a maguk részére tartják fenn s e minőségükben is mint általában, a többiekkel többnyire kiméretlenül bánnak s a hol tehetik, el nyomják őket.

A lelkek visszatérítéséből az öreg asszonyok szép hasznót csinálnak maguknak, különösen a hol könnyen hívőkre találnak, mint a milyenek az özvegyen maradt fiatal asszonyok. Az ilyen míg férje lelke állandóan nem nyugoszik, nem is gondolhat a férjhez menetre, mert ha ezt megtenné, soha sem lenne szerencséje. Természetesen az anyókák gondoskodnak róla, hogy mennél gyakrabban lássák az elhunytat, hol itt, hol ott, s hogy az erről szóló hírek minél szélesebb körben kolportáltassanak, nehogy az özvegyet valaki megkérje.

Volt rá eset hogy egy özvegy asszony egész vagyonát tönkre tette az efféle lelket-látó anyókákkal, de már egy idő óta az avasiaknak is feltűnt, hogy rendszeren csak a jómódu elhunyt emberek lelkei térnek vissza, míg a szegényeké soha sem. E megfigyelésnek az eredményét ma még nagyon nem lehet konstatálni, de legalább anyagot ad — gondolkozásra.

Ha a halott legény, vagy leány, a temetési formalitások egészen mások, mint a felnőtt egyénekénél.

Közfelfogás szerint, a legény mint *vőlegény* — a leány mint *menyasszony* — hal meg, a mikor a temetéssel egyidejűleg a lakodalmat is megtartják.

Ilyenkor a fiatalság: vegyesen legények és leányok, összegyűlnek és megválasztják a zászlóst. A zászlósnak lakodalmakkor az a hivatása, hogy a menyasszonyt egy fejkendőnél fogva a templomba vezeti, esketés után vőlegényének adja át, ki szintén kendőnél fogva vezeti hazafelé azt, annak jeléül, hogy az új asszony köteles férjét örökké, jobban-rosszban egyaránt követni. A zászlósra a halotti szertartásnál is ez a hivatás vár, csak hogy itt a tetemet vörös ökrös szekeret vezeti.

A zene is szól ilyenkor, részben a siratónőket kísérik, részben pedig az elhunytak búdalait játsszák. Az elhunyt vőlegény, vagy menyasszony koszorúját a koporsóra teszik, melyet az ez alkalomra készített zászlóval együtt rendszeren a teplomban szokták elhelyezni örök-emlék gyanánt. A siratás tekintetében is

különbség van ily eseteknél, mert itt nemcsak az elhunyt rokonai végezik a siratást, hanem ha leány a halott, a falu összes leányai, de különösen az erre kiválasztott négy nyoszoló leány is végzi azt.

Sok helyen még lövődöznek is, éppen mint lakodalmakkor szokás.

Az ily temetéseket igyekeznek impozánsokká tenni minden tekintetben, mert közfelfogás szerint a vőlegény, vagy menyasszonynak szánt vagyonrész megmarad s ha a szülők nem fejtenek ki elég fényt ilyenkor, bizonyos kritikának vannak kitéve a jó barátok részéről. Az ily temetést is tor szokta követni, a melyben azonban nem annyira a szegények mint inkább a fiatalság: a legények és leányok vesznek részt.

E régi népszokásokon kívül találkozunk az avasi népnek oly tetteivel is, melyek nagyon is fényesen illusztrálják, hogy a babona a nép közt a legmélyebb gyökeret vert.

Ez különösen a kuruzslás és varázslásban nyilvánul a legnagyobb mértékben.

(Folyt. következik)

Marosán Viktor.

ROMÁN KÖZMOMDÁSOK.

A féltékeny férj rosszat csinál a feleségéből.

*

A ki nincs otthon a saját lakodalmán annak a feleségével más tánczol.

*

Más asztaláról a falat izletesebb.

*

Ugy hallgat, mint a dió a tarisnyában.

*

A ki megeszi az apai örökségét, az a saját gyermekeinek rontja el a fogát.

*

Fakapához jutott.

*

Vásár-bomláskor érkezett

*

A jó barát olyan, mint a bor, minnél régibb, annál erősebb.

*

Ezer barátod közül ha egy ellenségeddé válik, azzá teszi mindenkit.

*

A gőg a bukás trombitája.

*

A mi a sötétben kiczikázik, annak nappal látszania kell.

*

Nem az tud sokat, a ki sokat élt, hanem, a ki sokat járt.

*

Nincs nehezebb az üres tarisnyánál.

*

Mesével váltunk' el.

*

Kennyérrel járok utána s ő bunkos
bottal üt.

*

Belcelegyedik mint a petrezselyem
az ételekbe.

(—)

ROMÁN TALÁLMA NYOK.

Ki támaszt fel egy élőt két halott
által?

(Az a ki az aczél a kovához üti,
hogy az szikrát ad.)

*

Hol legmagasabb a hegy?

(A hol a völgy legmélyebb.)

*

Az vagyok a minek hívnak; úgy is
hívnak a mi vagyok; ha nem találod ki a
mi vagyok, akkor tudod hogy mi vagyok.

(A talány.)

*

Miféle élettelen születik az élőtől, s
az élettelenből élő?

(A tyúk és a tojás.)

*

Miféle hid áll a folyam felett, a
melyet nem emberi kéz készít?

(Jég.)

*

Egy király hadserege egy szál szalma
szálon, mi az?

(Mák.)

*

Mi mehet a vámon vám nélkül?

(A szél.)

*

Uri asszony fülbevalója az üst fene-
kén, mi az?

(Harang.)

*

Ki nem lakik jól soha?

(A tűz.)

*

Mi megy ki éjszaka úgy a faluból,
hogy a kutyák meg nem ugatják?

(A füst.)

(—)

TOMA.

(Román népballada)

Beszól Toma a szobában:

— Jöjj ki hozzám, jöjj ki drága;
A küszöbig. — azt ne lépd át;
Vagy tán félsz a rászedéstől...
Ne félj, attól, a ki imád!

-- Nem mehetek ki a házból,

Kemenczében a tűz lángol;

És a gyermek sir, a kincsem,

Kivüle ma senkim sincsen,

Mert a férjem ágyban alszik, —

Két pisztoly van két lábánál,

Fejtől töltött puskája áll.

Beszól Toma a szobába:

— Jöjj ki hozzám, jöjj ki drága

A küszöbig, — azt ne lépd át;

Vagy tán félsz a rászedéstől..

Ne félj attól, a ki imád!

És az asszony kijött erre,

Övnel fogva felragadta:

Széles — mondá — lovam nyergel!

... Közepében az erdőnek,

Hol a »Holló« vize vagon,

Elfáradva leülnek.

És a férfi így beszéle:

— Keress kincsem a fejembe' . . .
S puha keze babrált fején . . .
Látott bárányt szopni emlőt,
Anyakeblen szép csecsemőt;
Látott gerlét, nyomban párja,
A mint fészket körüljárja,
Rigót, a mint étket szállít,
Hogy táplálja fiókáit . . .
S szép szemének könye árja
Lefoly Toma arczájára . . .

— Mit akartál, mit műveltél?
Megforráztál, megperzseltél?

Vagy szemekkel megkönyeztél?

— Semmit Toma! nem is sirtam,

Láttam bárányt szopni emlőt;

Anyakeblen szép csecsemőt;

Láttam gerlét, nyomban párja,

A mint fészket körüljárja,

Rigót, a mint étket szállít,

Hogy táplálja fiókáit . . .

— Öltözzél át gyorsan tehát,

Öltsd fel ezt a férfi ruhát!

Menjünk haza éjszakára! . . .

Megérkeztek a kis házhoz,

A kisháznak ablakához.

— Aludj, aludj árva kincsem,

Atyád van, de anyád nincsen,

Nincs a török hálójába, —

Tomával ment a világba.

Atyád neked csinálni fog
Sima bölcsőt diófából,
S felakasztja a kilincsre,
Az eresztől nem is távol.
Ott a szellő suhogása
Ringatni fog lassan, szépen,
És a madár szép dalára
Előtted tárt lesz az éden . . .
Beszól Toma a szobába:
— Visszavered nődet bátya?
— Hogy ne venném, jámbor ember,
Igy magamra ég és föld ver!
S beugrott a nő a házba,
Megszoptatá csecsemőjét,
A ki sokáig volt árva.
De a férj a pallost vette,
És a nőnek fejét vette!
. . . Aludj, Aludj, árva kincsem!
Atyád van, de anyád nincsen,
Atyád neked csinálni fog
Sima bölcsőt diófából;
S felakasztja a kilincsre,
Az eresztől nem is távol;
Ott a szellő suhogása
Ringatni fog lassan, szépen,
És a madár szép dalára
Előtted tárt lesz az éden! . . .
Hanem atyád boldogsága
Oda lett . . . lehullt virága! —

Ford. Moldován Gergely.

A CZIGÁNY ES A JUH.

Nem tudom hol és hogyan
Találkoztam a uton,
Kis termetű purdéval,
Egy paphoz szaladóval.
Hej te csórró hová mégysz?
Vetém felé e kérdést.
Futok paphoz a faluba,
Hogy apámat meggyóntassa.
Hát beteg-e az apád?

Nagyon uram, ha látnád!
Hát az, hogy történhetett,
Hogy az apád beteg lett?
Elég rosz állapota,
Keze összeharapva:
A nyáj előttünk haladott
S apám hozzánk csologatott
Egy bozontos nagy juhott.
Hét nap is alig telhetett

S a juh hét bánykát ellett.
 Gondot adott kitalálni,
 Hogyan kellett megtörténni.
 Hogy fehér juh éljen ott.
 Tarkákat, a milyeneket,
 Öreg apád se láthatott.
 Apám fazekat hozott,
 Hogy megfejje a juhót.
 De ha apám brr-t kiáltott,

Juh erre korr-et murrogott.
 S midőn fejni akarta,
 A juh mindjárt megmarta,
 S ágyba esett az óta,
 Hogy a juh megharapta.
 Bolond vagy, apád is a volt
 Ki juh helyett kutyát lopott.

Románból ford. *Koós Ferencz.*

AZ ÉLŐSDIEK.

(Dela Vranceától.)

II.

„Mindig egyforma, ugyanaz a czinikus“, suttogá Cosmin az akadémia utczába térve.

Az ég derült volt; a csillagok pislogtak mint megannyi aranszem; a szellő alig hatotta át a juliusi éj fojtós levegőjét; az épületek kisugározták a nappal elnyelt hőséget. Cosmin tovább haladt, azt se tudva merre tart. Agyában valóságos forradalom dühöngött. Eljött a vendéglőbe, hogy felejtse gondjait és most lehangoltabban távozott. Botjával kopogtatta a kövezetet. Életének fonala kíméletlenül bonyolódott le lelkében; a történetek oly élénken tűntek föl, mintha gyors pillanatok alatt újra átélné azokat, épen úgy, a mint hosszú napokon és éjjeleken át izgatottan átélte.

Midőn B. városából a fővárosba került s beiratkozott a jogi fakultásra, szegény volt, kopott, de elhatározott, hogy minden áron tanulni fog. Mily szép álom volt első álma: szenvedni, küzdeni, győzni! A győztes előtt a világ meghajlik és suttogja: „milyen tehetség, mekkora tudomány!“ És most ideáljából nem maradt egyéb, csak hamu: a tűz, a láng kialudt. Elmult a fényes nyomoruság, de vele eltűntek a ragyogó képek is, melyeket képzelete teremtett.

Midőn a jogi fakultás előadási ter-

mébe lépett, látta, hogy ő van a legszegényesebben öltözve. Bánja is ő! Nem volt-e elhatározva, hogy ő lesz a legjelesebb vizsgázó? Kezdetben ez a „bánom is én“ legnagyobb vigasza volt a vidéki ifjunak; néhány hét múlva azonban ezen jótévő varázsa a „bánom is én“-nek kezdett tündezni.

Mikor egy izben a római jogot lapozgatta, szeméi előtt összefolytak a fekete sorok. Eszébe jutott, hogy kollegái csinos ingben, testhez álló ruhában, laeczizipőben járnak; van arany órájuk, lánczuk, keztyűjük, zsebökben teli erszény, neki pedig egy ócska, fekete kabátot, kopott nadrágot, félrehágott czipőt és öszszegyűrt határozatlan színű inget kell viselnie. Ez egyszer a „bánom is én“ lehangolta. Szempillái kissé lecsukódtak s a betűsorokon sárga, zöld és azurkék ködréteg libegett fúntásztikusan ide-oda. Miért nem találkozik egy is közülök, midőn valami jogi kérdésen vitatkoznak, a mint szokták az első évesek, egy se találkozik, ki kérdezné, hogy ő mit szól hozzá? Mikor vitatkozva kilépnek az előadási teremből, miért hagyják egyedül őt kékpapirosra irt szegényes jegyzetivel? És miért csoportosulnak egy-egy divatosan öltözött, málészajú fiesúr köré? Még a tanárok se, kik közül némelyik bakot

lő a latin idézetekkel, hibát ejt. minduntalan az egyeztetésben, a másik pedig husz éves, elsárgult lomjait olvassa föl az előadáson, még ők se veszik számba, mintha ott se volna a teremben. A liezeumban ugyanez volt az állapot. Minél szerényebben volt valaki felöltözve, annál ridegebb és kimértebb hangon szóltak hozzá. Hét évig a második jutalmat nyerte el, mert az elsőt egy gazdag osztálytársa, a kamara elnökének fia kapta. Természetes, hogy „az első jutalom” fölciezomázva jött az iskolába, választékkal fésülve. „Nem bánom”, mondotta hét évig; a fakultáson azonban néhány hét alatt megunta e mondást, mint valamely korával meg nem férő játékot. A liezeumban „nem bánom”-jának olyan hatalmas ereje volt, mint gyermekies képzelődésének. Ki tudta nálánál gyorsabban levezetni az algebrai képleteket? Ki tudta a fizikai órákon helyesebben lerajzolni a gépeket? Ki tudott legjobban feladni? Cosmin Jorgu. Megváltoztak a dolgok. A fakultáson a buták bolintanak, a butaság jól van öltözve, ismert rokonai vannak; ő pedig mozdulatlanul, rongyosan áll, vagy komoly jegyzeteket csinál, míg a butaság folytonos fejbolintással tettei magát, hogy jegyez. A fakultáson, a nagyvilágban csak a külsőről ítélnék, mert senkinek sincs ideje behatóbban vizsgálni és ítélni. Oh, mennyiért nem adta volna Cosmin, ha csak egyszer próbára teszik, egyetlen egyszer is. A próba azonban a gyermekek fegyvere; a világon a külsőségek döntenek és a szokásos „mit bánom” nevetségessé válik. A hazulról kapott havi ötven frankból fizetni lakást, élelmezést, ruházatot, tandíját, venni könyveket, teljes lehetőség!

Bukurestre érkezte után két hónapra elhatározta, hogy dijnoknak szegődik valahová. A törvényszékeknél, a közoktatásügyi miniszteriumban mindenütt a magas állású hivatalnokok tetőtől-talpig méregették tekintetökkel, melyek mint az ólomsúly neheztedek gyöttrő lelkére. Kojottan, egyetlen képviselő pártfogó és ajánló névjegye nélkül, szinelagyott ka-

bátban, félretaposott czipőben, formájából kiment rongyos nadrágban, lehorasztott fővel s a szégyentől kipirult arccal két álló hónapig hiába kopogtatott a különféle hivatalok ajtaján. Eltökélte magát, hogy leczkéket ad valamely magán iskolában, ha mindjárt leánynevelő intézetben is. Az igazgatónő, a ki már évek óta folyton hirdeti, hogy egy érettségit tett tanítóra van szüksége, ki a történelmet és számtant adja elő a négy gimnáziumi osztályban, a nyelvtant, szepirást és rajzot a két elemi osztályban, midőn meglátta, rövid hallgatás után így szólt hozzá: „Uram, nagyon sajnálom, uram, hogy ide fáradt, de egy másik fiatal ember ajánkozott, uram!” Ugyanazt a hirdetményt még egy hónapig olvasta az ujságokban. Természetes, mert az uram toprongyos volt. Igaza volt atyjának, a B. városi öreg irnoknak: „Fiam, mindent adok, a mi tőlem kitelik, de az nem elég. Bukurestben drága az élet és te már nagy ember vagy. Ha akarod, Málérián Pál tanárhoz küldelek. Régen ismerem. Ő is, meg a felesége is nagyon jószívü emberek és szerfölött vagyonosak. Hiszem, hogy örömmel fogadnak szállásukba. Fizetek nekik valamit érted, a mi pedig megmarad, kifutja belőle a ruhákra s könyvekre való és . . . husz éves vagy, nem vagy többé gyermek.” Mennyi önérzettel válaszolt atyjának: „mit bánom! mit bánom! majd megélek valahogy!” Félévi küzködés és nyomorgás után megkérte atyját, hogy küldje el azt a megalázó levelet, a mely biztosítja neki Málérián ur és feleségének pártfogását. De milyenek lesznek ez emberek? Jók? Ez nem elég. Vannak-e gyermekeik? Atyja csak annyit irt levélben: „örömmel fogadnak. Megnőttél fiam légy okos. Én öreg vagyok; ma holnap behunyom szememet.”

A főváros utczái inogtak lábai alatt. Képzeldése utjainak végén tátongó mélységet tárt elébe. Szive dobogott, akár csak vizsgálaton volna. Egy husz esztendő s ártatlan ifju büszkesége le volt toperve. Életében se tett egyebet, mint hogy a liezeumban a második díjat nyerte

el, és mégis hősniek tekintette magát, aki most alamizsnáért kénytelen kezét kinyújtani.

Haj, az az első jelenet! Mekkora sülyedés, milyen örvény és zsidbasztó sötétség! Hányféle érzelem kergette egymást lelkében az első jelenet előtt! Belépett az udvarba. Egy lompos fekete kutya megugatta. Vannak kutya, melyek a koldusokat ki nem állhatják. Szive nagyot dobbant, azután mintha nem érezte volna többet. Kezét a csöngettyű fogantyújára tette. Csöngetett. Valóban csöngetett. Vége. Milyen szegényesen van öltözve! Kopottabb mint valaha. A cseléd kinyitotta az ajtót s megkérdezte, kit keres. Mit felelt, nem emlékezik. Átadta a levelet. A cseléd az alsó lakásba vitte. „Málérián ur nincs itthon. Csak a nagysága van fönn.“ Az emeletről két fiatalos hang hallatszott le: „Kitől való anyám?“ Hallja-e, vagy csak úgy képzelem? „Az öreg Cosmin. becsületés ember, a ki Málériánt nehéz betegségében gondozta.“ „Anyám, mikor volt apa olyan beteg? Micsoda betegségről van szó?“ „Mielőtt megnősült volna. Most az öreg Cosmin kér bennünket, hogy fiát vegyük magunkhoz, mert különben *nem képes a jogi pályát elvégezni. Nagyon szegény!* Cosmin Jörgu szívesen odább állt volna, de lábai szinte gyökeret vertek. „Szegény? fölfogadjuk, ugy-e mama?“ „Szegény Cosmin fizetéséről beszél. Nehezére esik a szivesség, azért akar valamit fizetni. A fiu alkalmasint künn várakozik. Adjuk neki a kis szobát. Atyja nagyon jól tett Málériámmal.“

Nem, a szegény nincs künn; a szalomban van. Mindent hallott. Az ajtó felé nyújtotta kezét. Báresak vége volna már egyszer beszédüknek! . . . egy asszony . . . két kisaszony . . . beszélnek; sajnálják: „szegény . . . a kis szoba . . . Anyám, nemde velünk fog étkezni?“ Hallott egy keményebb hangot is. Valószínűleg nem azé, a ki sebesen mondotta: „fogadjuk be anyám.“ „Anyám, ne ültess mellém az asztalnál.“ Micsoda szegény! Alig tudja visszafojtani könnyeit. Egy mély sohajtás tölté be a sza-

lont. Talán az emeletről jött? A beszélgetés rögtön félbeszakadt. Az egyik nő magas, sugartermetű volt, fekete szemű szikráztak, mint a macskáé. Egyik keze a lépcsőkörletjén, a másikkal ruháját fogta föl, hogy bele ne botoljék. Mily elegáns láb! Czipője mintha a eserebogár szárnyai volnának. Ő volt, a ház asszonya, Málérián Sása. Cosmin lesütötte szemét s czipőire nézett; a jobb lábon levő rongyos volt. Inkább vett volna magának egy pár czipőt, mint ételt. A római jog árából kifoldoztathatta volna czipőjét. Milyen különös! Czipője majdnem mosolygásra készítette. Málérián asszony feléje közeledett.

A szép urnő beszélt vele, szeliden beszélt. Tekintete azonban fürkésző volt. Egyebet se tudott felelni, mint: „igen, igen, nem, igen.“ Akart valamit mondani, de nem talált szavakat. A szép urnő kezét nyújtotta. Körülnézett. Oh, mily fényes terem! Nagylevelű növények, jáczintok, vázák, két életnagyságu arczkép; bizonyára Málérián Pál urat és feleségét ábrázolják. De nagy feje van és milyen vén s rut!

Valeri, Gelina! kiált az urnő hideg és éles hangon.

Vajjon nem kiáltott-e más valaki abból a gömbölyű, rózsaszínű torokból?

A jobboldali ajtó félig kinyílt. Ők jelentek meg; beszédök még fülében esengett. Vajjon melyik mondhatta: „szegény, fölfogadjuk ugy-e mama?“ és melyik: „mama, az asztalnál ne ültess mellém?“

„Cosmin ur, leányaim Valeri és Gelina, így nevezzük mi az Angelinát.“

Valeri anyjának hasonmása. Ugyanazon szemek, ugyanazon mozgékony czimpájú vékony orr, ugyanaz a homlok, az a fekete, dús haj, az a testalkat, ugyanaz a tiszta, esengő érezes hang; bizonyos, hogy nem fog mellette ülni az asztalnál. Gelina szőke; haja, mint a foszló füst libeg homlokán; halovány, sugár, mint a nádszál; könnyű, mint feketén pontozott selyem foulard ruhája. És milyen szende, kék, melázó szemek! Egyik az imént hallott három hang közül olyan esőndes,

olyan szolid volt! Csak Gelina mondhatta: „fogadjuk fel a szegényt, ugy-e mama?” A *szegény* szó az ő ajkairól hangozhatott el. No bizony, hát hiszen ő is mondhatná: „szegény arcz, milyen halovány! szegény szemek, milyen mélyzők vagytok!”

Cosmin letörülte verejtékét. A püspöki palotához érkezett. Czinizmusa föléledt s fölkelté lelkében a daczosságot. Megállott; bámulgatta a hintókat és lámpákat, melyeknek vörös lángjai rezegtek a szellő lehelletétől; nézegette a föl s alá sétálgató embereket; sokat, nagyon sokat akart látni, hogy gondolatainak gátot vessen. És mint egy ijesztő álomból fölvert gyermek, a ki nem bir menekülni képzelődésének gyötrő képeitől; hiába figyel az óra egyhangu ketyegésére, hiába harap ajkába, vagy kíséri meg gondolatban dalolni, mégis mindegyre csak azokat az alakokat látja, a mint feléje nyujtják kezüket.

Hátha a korcsmába térne? Ez már jó gondolat. Ugy tudna most inni egyedül az asztalnál, bár nem szokása inni.

Igen, megmenekült szegényes ruháitól. Málérián Pál egy garast se kért tőle. És miért gondozták, mint saját gyermeküket? Csak később értette meg atyjá leveleinek végét: „megnőttél . . . légy okos.” Valóban, ő már megnőtt ember volt; de okos . . . mit jelent az okosnak lenni? Milyen szépen és okosan képzelte el gyakran, mikor gyertyáját eloltotta s magára huzta a paplant, hogy czirogatja Gelina halovány arczát! Milyen okosan tudott volna ő azokba az azurkék, titokzatos szemekbe merülni! Nem éreztétek soha azokat az édes hangokat, melyeknek minden rezgése vigasztal? Hiszen a szépség bennük rejlik s nem kívülről. Egy édes tekintetből, a szoknyának szemérmes fölfogásából, egy jó szóból, egy őszinte mosolygásból magunk előtt képzeljük a személyt, látjuk hajának és szemöldökeinek színét és elbújoló gyönyört tulajdonitunk keeseinek . . . aztán gúnyt üzünk saját szemünk megfigyelő képességéből. Rut? szép? Erre feleljenek kinek-kinek illuziói. A szemek megfigyelő

képessége nem hibás. Épen most, midőn más ejtette tőrbe, mit tudjon mondani az ő két szeméről? Hogy hidegek? Lehet, de az örvény mélysége és titokzata lakik bennök.

Oh, istenem, miért nem szólt neki, csak egy kis jellel értesítette volna; de ő semmit se tett!

Van neki más valakie Gelina helyett, a ki beszélt hozzá és még beszélni fog. Husból, idegekből van ő is alkotva; érez, szenvedélyekkel született és hozzá még husz éves ártatlan ifju! Senki sem ad számot magának ártatlanságának vésszes erejéről. Elég, hogy sugva kérdi tőle: „mi az, a miről te nem tudsz és másokat boldogít?” Az ördög az ártatlanság kíváncsisága. Málérián Sása, a szép Sása elfujta előle ama két kék szemnek világát s akkép beszélt hozzá, hogy az ártatlanság örömeiben fölkiáltott: „Milyen boldogság!” Ki tud ellenállni a boldogságnak? Sása szemei szikráztak, mint a falánk macskáé.

A kezdet olyan volt, mint minden kezdet. Sása karja az ő karjába fonódott, eleinte borzongott a kéjes érzettől; aztán egy futó mosoly tele kétértelműséggel; egy közeli lehellet, a mely csiklandja az idegeket; tévedésből oda támaszkodni keblével, a hol Cosmin kezei az asztalon pihennek; micsoda kéj érezni kezein az ő gömbölyű ruganyos keblét. „Oh, bocsanat!” Egy csalóka mosoly, a melynek világos értelme: „Milyen naiv vagy! nem látod, hogy akarattal teszem?” Aztán „próbáljunk egy háromlépésű valzert”, t. i. az volt szándéka, hogy biztos legyen abban, vajjon tud-e táncolni vagy sem; merő véletlenségből nyitva felejteti az ajtót, midőn magára veszi vállfűzőjét, keble a rendesnél jobban liheg, végre pedig, mivel az ártatlanság igen félénk volt, csak egy szót, egyetlen egy szót robbogni, mit a két kék morogó szem tizenhat éves tulajdonosa nem mert kimondani. A titkos és szemérmes könyvek és csókok élesztik a tüzet, melyet teljes szabadság mellett sohasem lehet annyira érezni.

Kell-e még több bizonyíték, hogy

Cosminnak lehetetlen volt ellenállania. Ekkora szenvedély nem férhet meg egy töpörödött ostoba öreg karjai között. Férlhet-e hozzá kétség, hiszen csak reá és férjére kellett tekintenie? És aztán, midőn Sása nyakára fonta puha karjait és könnyes szemekkel beszélt el neki bánatos életét, lehetetlen volt kételkednie benne, meg nem értenie őt, lehetetlen volt, hogy meg ne bocsásson neki és ne szeresse őt.

Málérián Pál negyvenöt éves koráig kuporgatott; tanároskodott; iskolakönyveket írt, magánórákat adott, visszavonultan élt, ekkép jutott pénzhez és birtokhoz; aztán keresett magának egy szegény, fiatal és szép leányt. Megbocsájtathatatlán hiba ez egy kapzsi lénytől!

A míg az egyik tőkét összeszerezte, a másikat elpoesékolta, és éppen azt, a melyre legnagyobb szüksége volt, egy fiatal, szép leánynak. Az öreg vérmes volt és egy kissé eszelős. Házassága előtt öt évvel dühroham vett rajta erőt, minden értékpapírját zsebre tévén, felült a vonatra s B. városában kiszállt. Ott belépett egy ismeretlen házba szanaszét szórta pénzét a szobában, lefeküdt és elaludt. A ház ura Cosmin irnok, midőn a törvénytől hazatért, aludva találta őt. Egy ismeretlen és ekkora vagyon! Három nap mulva elmúlt a roham, magához tért, és összeszámlálván pénzét úgy találta, hogy egy krajczár se hiányzik belőle. Honnan tudta mindezeket Sása? A dührohamok több ízben is ismétlődtek és egyszer, régen volt már, elolvasott egy b.-i. törvénytörvénykezési irnokhoz, Cosminhoz czimzett levelet, melyet férje véletlenül a könyvtár íróasztalán felejtett. Málérián azt kívánta, hogy ágyát a könyvtárba helyezték el; most is ott nyög, fejét piszkos párnájába mélyesztve.

Hogyne tette volna rabbá őt e hajlékony test száz a szenvedésektől, és szenvedélyektől lángoló szempár?

Hogyne tágitott volna ama esókoknak, melyek orezáiba mélyedtek? Mennyi esalfaság, mennyi hazugság, mennyi kifeszített tör egy vén ember ellen! Hogy változott meg az ő kis szobája! Éjjelkor

néha korábban is szoknyasuhogást lehetett hallani, mintha a szellő suhogott volna. Sása volt. Ő egyesegyedül.

A házbeliek közül senki sem tudott a dolgról. Sokáig még a férje se. De miért jár-kelel föl s alá Cosmin szobájában néha éjjel utánig is? Szavalt verseket Horátiusból. Vajjon azon két kék szem, melyek fölzavarják boldogságából, sejtettek-e valamit? De miért néznek reá oly szemrehányó tekintettel? Miért tekintenek mereven szemei közé? Nem, nem lehet, Gelina tudja, legalább ő úgy hiszi, hogy tudja.

Egy hónapja, hogy Málérián Pál ágyba esett. Sopánkodik, hogy beteg. Mi baja lehet? Nem mondja meg. Elkergette az orvost és azt kívánta, hogy vigyék le ágyát a könyvtárba, melynek ajtaja az alsó lakásban nyílik. Nem engedi meg, hogy ágyneműjét változtassák. Sovány kezei, mint meztelen csontdarabok, sárga, izzadságtól szennyes párnába mélyedő nagy fején pihennek.

Ezelőtt három nappal szüresölt ebédre és vacsorára egy-egy pár kanál levest, melyet Sása saját kezeivel adott neki. Könnyes szemekkel vigasztalta feleségét: „Sása lelkem, az ember csak akkor hal meg, mikor a többiek elfelejtik.“ Valeri sirt és félt reá nézni. Csak Gelina beszélt többször vele naponta, de mikor az emeletre ment, még merevebben és mozdulatlanabbul tekintett Cosminra.

Az este kikiáltott Málérián Sására: „Fuss, siess, ő vár reád a kis szobába... Meg ne lássanak a leányok!“ Föl akart kelni ágyából, de képtelen volt.

Ma két óra tájban, midőn lábujjhegyen sompolygott le a lépcsőn, egyszerre csak nagyot dobbant a szive. Az öreg főnhangon beszélt, jól hallotta; utolsó szavai most is fülében csengenek: „A nyo-mo-rult irnok, meghagyta pénzemem és elrabolta becsületesemet!“ Kaczagott, aztán elesendesült minden. Cosmin futásnak eredt, igen, futott, és szívdobogásai csak Cándián megérkezte után szüntek meg.

Keserves vagy boldog az ilyen

élet? Ezt a kérdést vetette föl magának Cosmin; visszatért a „Costandin“-féle kerthelyiségre; el volt határozva, hogy sokat iszik, sokat dohányozik, és ha lehet, elfelejt mindent.

Éji tizenegy óra van. Cosmin a kert végén letelepedik egy asztalnál és egy üveg vörös bort kért. Csak kevés vendég maradt még, a kik ittak, nevettek és lármáztak. A herezeg nem ment még el; két katonatiszt között ült, egy kialudt szivar fityegett szájában és néhanéha kiszólt a hadnagyra, ki szakálát czimbálta: „Hagyj békét... pfuj, erédj, takarodj szemem elől, pusztulj, te piszok!“ Dimpu megint rázendített a „cio cirliára.“ A kertben bor dohány és étel-szag terjedt el; az asztalok nedvesek voltak a kávétól. A vendégek egyebet sem kértek, mint kávé, szivart, italt és théát cognaccal. Nincs senki, a ki ne szüresölgetne egy fekete kávé, vagy egy pohár bort. Cosmin a második üveget kéri már. A főszolgáló pinczér kihuzva a dugót, nagyot bámult reá, mert még sohasem látta, hogy ennyi bort ivott volna egyszerre. Rágyujtott a szivarra s elszivta azt gyorsan; rágyujtott a másodikra, a harmadikra, negyedikre, aztán kért „egy csomag nagy szopokáju egy frankos szivarkát.“

A harmadik üveget rendelte meg. Idegesen, gyorsan, egymás után ivott. Vörös szemei könnybe lábbadtak. Halántékai még soha sem lüktettek ennyire. Mi fog most vele történni? Semmi. Különös, miért ijedjen meg az erőteljes fiatal ember, egy észlelős öreg embertől! Jaj, mennyire hanyatlik a kék szemek tüze és fénye! Gyerekség. Varázsok nem egyéb, mint a képzelődés szeszélye. Mi a szerelem? Hát szeszély? Meg a betegség? Milyen rossz csinált bor ez, bizonyosan pancsolva van. Mit ivott, hogy ily hamar szédeleg a feje? Alig valamit; semmit. No bizony ő többet is elbir, hiszen fiatal. Ide a negyedik üveggel. Mily nevetségesnek tünt föl előtte minden, mire eddig gondolt. Valóságos ostobaságok. Most már érti, mi az élet művészete. Ime, ott a herezeg,

mekkora művészettel novotteti magát, hogy kihassa társainak borát. Milyen nagy művész! Páratlan művész! Hát milyen uton-módon szerzett annyi földhöz ragadt szegény ember milliókat? Nincsen-e elég politikus, ki vagyonát és magas társadalmi állását a nőknek köszönheti? A törvények tehetetlenek e gazemberekkel szemben. Az erény üdvözli a bünt. Egy ifju, ki egész könyvtárakat gyömszöl náiv agyába, nem vergődhetik többre, mint „háromszáz frankos havi fizetésre“. Mi a manó, mintha Cándián hangját és kacagását hallaná. Persze, a bor pancsolva van. Még egy pohárral. Ez lesz az utolsó. Cándián cinikus.

Hogy tudott ő az öregtől megijedni? Hát mit tett neki? Megesalta? Nem Természetes és jogos is a cselekedete. Minckvesz el valaki ötven éves korában egy fiatal, tizenhét éves leányt? Igaz biz'a, Sása neki tizenhetet említett. Ugy van. Borzasztó, ötven év tizenhéttel frigyek köt! Ötven? Igen, igen; Sása így mondta. Kit esalt meg? Tulajdonképen ki a csaló? Az öreg. Ő megcsalta a természetet, a mely mindig megboszulja magát. Évekig kinozta őt és mily hosszú évekig, a szép, fiatal, erőteljes és egészséges nő.

Ebben az esetben a bűn nemesebb az erénynél. Az erényesség undorító volna. A bűn, ha ez bűn, megmentette az áldozatot egy esontváz karjai közül. Egy Venus egy holttetem mellett! Milyen furcsa! Nevetséges. (Cosmin nevetve rágyujtott szivarkájára.) Isten üescse nevetséges. Mi történhetett nászjéjükön? Valóban nevetséges; egy csöppet sem komoly. Az igazi művészet, félrelökni a esontvázat, és megtorlani a megcsalt természetet.

Pfuj, nem ejtette-e ki hangosan ezt a gondolatját?

Mit parancsol Cosmin ur? kérde egy álmos pinczér, kinek asztalkendője bal vállán lógott.

Fizetek!

Fizetett; hogy mennyit, nem tudja. A herezeg rekedt hangon kiált utána:

Pfuj, a bűnös! Járj egyenesen! ne dülöngj lelkem! Bárcsak fölfordulnál!

Kinek mondta? Nekem? Nem hiszem, mormogta Cosmin. Milyen-művész! Páratlan művész!

Elhatározta, hogy gyorsan és egyenesen fog járni. Majd ő olyan pulya-lelkű, hogy egy öregtől rettegjen! Csak előre, haza! E gondolat pezsgésbe hozta vérért. Fogait esikorgatta, ökleit összeszorította, és hadonázott jobbra-balra, mint ha valakit a földhöz akarna vágni Agyába szökött a vér.

Tizenkét óra tájt ott volt a kapu előtt. Megfogta a kilincset. Egy pillanatra megállt, aztán nagy zajjal kinyitotta.

Micsoda gyávaság volna egy öregtől félnem!

Az utca szögletéről egy éles fütytyöt lehetett hallani. Az éjjeli őr volt. Talán erősen becsapta az ajtót? Most ivott első ízben énnyt. Elfutott hazáról? Mondott valamit az öreg? Igen és igaza volt, mint háztulajdonosnak, de mint embernek nem. Mindent tud, ez a baj. Méreg drága volt az a czudar, pancsolt bor! Haj, a nagy művészet lakást, élelmezést és gyönyört szerez, pénzhez, társadalmi álláshoz juttat; a ki az ösvényről letér, együgyü, mert minden élvezetet kihörpint s mégis üres kézzel marad. Mikor a „Constándius“ kertből kijött, bizonyosan neki szólt a „bünös! egyenesen!“ Milyen művész, milyen szemtelen!

Az éjjeli őr másodszor is fütyölt. Cosmin összerázkodik, mikor észrevette, hogy még mindig a kapu előtt áll.

Tehát fél? A nagy művészet bátorságot kíván meg és ő egy gyáva kutya. Ő és a gyávaság!

Cosmin erőltette magát, mintha egy megrakott szekérbe lett volna befogva, két lépést tett előre és inogott. Forgott vele a világ. Hogy a bor pancsolt volt az igaz; de mért ég még ilyen későn is a könyvtárban a lámpa? Bizonyára őt várja. (Hideg roham futott végig gerinczén s kezdett tisztábban látni). Háttha lassan, csendesén sompolyogna, mint a macska, hogy senki észre ne vegye, a kivilágított ablakig?

Lassan, lélegzetét visszafojtva közeledett a fálhoz, minden lépésnél meg-megállt és hallgatódzott. Igen; hiszen ő nem fél, de az a gondolat, hogy az öreg várja, tulháladta minden erejét. Az erkélyre-szóló ajtók kinyíltak. Cosmin meg-hökkent s a fálhoz lapult; valaki kijött és súgva kérdi: „Te vagy?“ Az ő hangja, a Sásáé. Cosmin fölriadt és halkán, meg se mozcázva válaszol: „Igen, én vagyok, későn jöttem.“ „Vártalak, sutogta Sása; de ne beszéljünk sokat. Fogd e kendőt, olyasdi, a mi benne van s vigyázz, hogy semmit el ne veszíts!“ Egy kendő esett a kölépesökre, Sása pedig eltűnt, csöndesen behúzza maga után az ajtót.

De merré menjen? A könyvtár ablakai előtt? Ki vannak világítva. Háttha az öreg nem alszik? Háttha őt várja? Benn világosság, künn sötétség, aligha veheti észre. Mégis jobb volna, lá négykézláb vonszolná magát; olyan volt, mint egy óriási béka. Fölvette a zsebkendőt, és visszafordult vele. A kivilágított ablakkal szemben megállt. . . . jaj, csak egy pillanatra benézhetne, ha mindjárt fél szemmel is! Valami nehéz súly a földhöz lapítja, és valami láthatatlan erős fonál huzza, huzza föl; egész az ablakig, . . . csak egy pillanatra, aztán szedi a sátorfáját. Nem töprengett tovább s mint-ha neki iramodott volna, hogy egy fenéketlen örvényt átugorjon, . . . egy pillanatra bekukucsált. A függöny széle földre volt huzva. Alkalmasint reá várakozik. Az öreg nagy nehezen fölkelt ágyából. A szoba közepén áll; nappali ingere kabátot vett, lábai meztelenek s térdén ül mintha két görbe karó volna. Nyelvet harapdálja s az éjjeli asztalon lévő revolverre tekint.

Szeme helyén két sötét szemüveg van. Kitátotta száját. Jól hallotta, hogy az ő nevét ejtette ki. Jaj, borzasztó!

Románból: *Alexi Gy.*

(Folyt. köv.)

DINKA L. BULEANDRA.

— Vlahufától. —

Dinka ur huszecer frank évi jövedelemmel bíró ember, van szép háza 'előkelő családból való neje és egy fia Párisban. Ime mit tesz a kitartás és a szerencse az embernél . . . !

Ezelőtt huszonöt évvel innokoeska volt a tirgovesti törvénytörvényszéknél. Azonban bohókás, tréfás, jó száju és hazug . . . nagy dolog!

Az innokságig feljutván, dologhoz fogott. Egy év mulva kétezer törvényeziket tudott könyv nélkül. Nyargoncz, ügyes besugó, — bizonyos, hogy sokra vitte volna, ha a politikába átesapott volna.

Elénk és nyugtalan természetű, az innokságot megelévelte. Beadta lemondását és beszélgetett Bukurestben egy ügyvédhez futoncznak: Nyütte a törvénytörvényeket és értett az üzletekhez. Egy év gyakorlat teljesen elég volt. Elhatározta, hogy boltot nyit Tirgovisten a maga kezére. Ügyvédi oklevelet vásárolt 12 aranyon. (E sorok szerzője szintén bír ilyen okmányt, melyért hatvan frankot fizetett készpénzben és hatvanat nyugtával.)

Kis házat bérelt a Dénes utcában, szembetűnő céget tüzött ki a kapura.

Dimbovicza megye csaknem összes parasztjai előtt ösmeretes volt. Hirdette, hogy ő képes kivinni azt, hogy a parasztnak földet adjanak.

Dinka meg is tett a maga részéről mindent arra, hogy ez a képtelen hirdetés hitelre találjon.

Ime egy jelenet, a mely az ő ügyvédi pályának kezdetétől egészen a múlt évig talán százszor is megtörténhetett a Dinka házában.

Reggel van. Dinka nyughatatlanul és türelmetlenül sétálgat irodájában. Mind-egyre kiveszi zsebóráját, mindegyre az ablakra tekint . . . egyszer azonban hirtelen hátra vonul az ablaktáblától és leül asztala mellé. Nehány percz mulva belép a gazdasszonya és így szól:

— Nehány paraszt.

— Jól van, várjanak.

Az asszony kimegyen. Ő hirtelen föl

kel és kinyit egy oldal ajtót s gyorsan kiáltja:

— Rajta, készen vagy e? Jer tüstént!

Ugyanazon ajtónál megjelenik egy magas barna ember poszomantos egyenruhában, egészen úgy nézvén ki mint valami udvari legény.

— Bravo! Nesze ez az iratesomag. Eredj tüstént a ház háta mögött, a konyhába. Husz percz mulva lépjél be hozzám.

Az ő hűséges szolgálója, a ki, hozzá volt már szokva az ő komoly szerepéhez, eltűnt.

Dinka gyorsan kiterit egy csomó könyvet és elkezd azokat kinyitogatni s a székekre, a padlóra rakosgatni, kinyitja a nagy terembe nyiló ajtót és ezt kiáltja:

— Jöjjenek be!

Aztán leül méltóságosan íróasztalához, kezébe vesszi az írotollat, elkomolyodik és elkezd, elmélyedve, a könyvekbe tekintgetni.

Az ajtó kinyílik, a parasztok belépnek, ő nem hall, nem lát semmit, annyira el van foglalva. Nehány percz mulva felkapja szeméit s meglátja őket.

— Ah, jó napot. Nó, mi a hír?

A parasztok előadják ügyöket. Ő hallgatja, sohajtozik, képe most elborul, majd kiderül, elősorolja az ügy nehézségeit, aztán az alkura tereli a beszédet, tőtől talpig végig néz rajtuk, egy az íróasztalhoz támasztott sétatbot nagy zajjal leesik a földre, . . . az ajtó megnyílik és a szolgáló jelenti:

— Az uralkodó szolgálója.

— Jó, lépjen be.

A szélesposzomántuegyenruhás megjelenik, meghajtja magát és tisztelettel átnyújt neki egy öt peaces, nagy sárga csomagot. Az ügyvéd felbontja gyorsan a csomagot, olvas . . . a levelet le dobja és méltóságos hangon mondja:

— Jól van. Mondja meg ő felségének, hogy várjon. Dölgöm van, tüstént megyek.

A küldöñez félénk hangon közli vele, hogy a reggeli készen van és ő felsége kéreti, hogy ne késedelmezzék. A türehtetlen ügyvéd még nehányizben ismétli e szót, *jól van*. Az egyenruha eltűnik. . . .

Látjátok jó emberek, még ma szándékozom a ti ügyetekben ő felségével beszélni. Reméllem, hogy jól fog a dolog elsülni. Ezért csakis háromszáz frankot (lei) kell, hogy most adjatok és négy százat majd ha elvégeztem ügyeteket.

Gyorsan fölugrik 's kiáltja, hogy hozzák elő jobb öltőnyeit.

A parasztok elkezdének tüszőikben kotorázní, mindent az ügyvéd íróasztalára

raknak, a mi rajtok van és eltávoznak, hogy összeszerezzék a még hátra lévő pénzt is.

És Dinka ur ma huszezer frank évi jövedelemmel bíró ember, van szép háza, uri családból való felesége és egy fia Párisban.

Ime mit tesz a kitartás és a szerencse az embernél.

Románból: *Koós Ferencz*.

MAGYAR KÖZMONDÁSOK.

(Folytatás.)

28.

Kölesön helyőbe, kölesönt várnak.
Sē nu ceri cumva 'nprumut
Ca sē nu re'ntorei mai mult.

29.

A jó nevelés sohasem drága.
Creșterea bună și drepătă
Nu e scumpă nici odată.

30.

Rosz akaróidat ne szaporítsd.
Sē nu sporești po ai tēi
Oameni voitori de rău.

31.

Két pörösfél között a harmadik az örökös.
Intre cei doi pērētōri
Al treilea-i sucesor.

32.

Jobb az ösztövé, mint a bíró kövér végzőse.
Mai bună-i o paco macră
Decât pâra cât do grasă.

33.

A szegényt az ág is huzza.

Omul sărac pe pămēnt

Tare-i bătut și de vēnt.

34.

Nézd meg lábad kaptáját, ne kívánj nagyobb sarut.

Cată-ți picioarele tale
Și așa-ți fă la sandale.

35.

A víz csak a bünt nem mossa le.

Apa spală în curat
Ori ce — afară de — păcat.

36.

Ki semmit el nem szenvedhet, menjen ki a világból.

Cari nimic a suferi
Nu vrou, n'au nici ce trăi:

37.

Nagy dicséret és hazugság egy fának ágai.

Minciuna, lauda mare,
Sunt frați cu sē iubește taro.

38.

Szemesnok áll a világ.

Cel isteþiu in lume poate
Mai cu noroc-trai 'n toate.

39.

Szaporá tréfa, ritka okosság.
Cine adese glumeþte
Cu prudinþia rar vorbeþte.

20.

Öndicséret, gyalázat.
Láuda de sine pute,
Asta-o þtiu toþi pe 'ntrecute.

41.

A milyen az ember, olyan a munkája.
Aþia-i chiar þi lucrul
Precum vezi cá-i omul.

42.

Nem messze megy ember családsággal.
Nu sé duce de departe
Care 'nþielári capu-þi bate.

43.

Könnyü csendes idön kormányt tartani.
E uþior sé cármueþti
Unde vénturi nu 'ntálnesti.

44.

Cserebogár nem jó csösze az erdönök.
Gándaciu nu-i potrivitor.
In pádure de pástor.

45.

Ritka madár az igaz barátság.
E pasere rară tare
Amiciþia cea mare.

46.

A ki mindennek barátja, mindennek
bolondja.
Cine arată preþinie
In toate, e — nebulie.

47.

Ne vesd meg barátod kis fogyatkozásért.
Pentru ori ce ne 'nsemnat réu
Nu-þi urí amicul téu.

48.

A ki mást akar dorgálni, maga fedd-
hetlen legyen.

Cine la alþi dá muþtrári
El fie fář imputári.

49.

Ki mint cselekszik, úgy veszi hasznát.
Fiecare va lua
Folosul cum va lucra.

50.

Virágos czégért köt, a ki mérget árul.
Cine venir vrea sé véndá
Firmá mándrá iþ aniná.

51.

Kevés jó válik az üszögös buzából.
Din grául plin cu táciune
Alegi gráuntie puþine.

52.

Szárnyon jár a gonosz hír.
Vestea rea sé duce fare
Pé áripi fář 'pregátare.

53.

Könnyü rosz hírbe keveredni, de nehéz
belöle ki gázolni.
Uþor cazi in faimă rea
Dar e greu sé scapi din ea.

54.

Szénvonó nem nevelheti a pemetét.
Cine lá cárbuni tot scoate
Mátura-aþi mári nu poate.

55.

Nines oly szakács, ki mindennek szája
izére főzzön.
Bucătar sé fie — a ferbe
După plac lá toþi — nu crede.

56.

Mindenütt bátran jár a szegény.
Pretutindei ca — un voinic —
Umblă care e calic.

Pitak Albert